PIERWSZA ŁAWKA · ZESTAW DZIAŁOWY · JĘZYK POLSKI · KLASA 4 LO I TECHNIKUM · ZAKRES PODSTAWOWY

Dział 1. Poezja po 1945 r.

Poezja lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna oraz po 1989 r.: Różewicz (poezja po Oświęcimiu, Ocalony), Miłosz (poeta świadek), Herbert (Pan Cogito, postawa moralna), Szymborska (ironia i zdziwienie), Białoszewski (lingwizm, poezja codzienności), Poświatowska (eros i tanatos). Dziewięć kart: teoria z wzorcowymi odpowiedziami, ćwiczenia, zadania typu maturalnego, dwie kartkówki (A i B) i sprawdzian (A i B) – z kluczem i zasadami oceniania.

Karta	Temat	Zadania
1	**Poezja po 1945 r. – najważniejsze wiadomości** Teoria w pigułce, wzorcowe odpowiedzi, rozgrzewka	4 zad. 12 pkt
2	**Poezja po 1945 r. – ćwiczenia** Ćwiczę umiejętności z działu	6 zad. 26 pkt
3	**Poezja po 1945 r. – zadania typu maturalnego** Polecenia i punktacja jak na maturze 2027	6 zad. 12 pkt
4	**Kartkówka 1: Różewicz, Miłosz, Herbert – grupa A** 15 minut · 8 pkt	4 zad. 8 pkt
5	**Kartkówka 1: Różewicz, Miłosz, Herbert – grupa B** 15 minut · 8 pkt	4 zad. 8 pkt
6	**Kartkówka 2: Szymborska, Białoszewski, Poświatowska – grupa A** 15 minut · 8 pkt	4 zad. 8 pkt
7	**Kartkówka 2: Szymborska, Białoszewski, Poświatowska – grupa B** 15 minut · 8 pkt	4 zad. 8 pkt
8	**Sprawdzian: Poezja po 1945 r. – grupa A** 45 minut · 27 pkt	7 zad. 27 pkt
9	**Sprawdzian: Poezja po 1945 r. – grupa B** 45 minut · 27 pkt	7 zad. 27 pkt

JAK KORZYSTAĆ Z ZESTAWU

- Karta 1 przypomina najważniejsze wiadomości z działu i pokazuje wzorcowe odpowiedzi z wyjaśnieniem – od niej warto zacząć.
- Karta 2 to ćwiczenia na tekstach, a karta 3 – zadania w formule matury 2027 (polecenia i punktacja jak w arkuszach CKE).
- Karty 4–7 to dwie kartkówki (po 15 minut), każda w grupach A i B. Karty 8–9 to sprawdzian (45 minut) w grupach A i B – te same typy zadań i ta sama punktacja, inne treści.
- Klucz na końcu zestawu zawiera odpowiedzi i zasady oceniania zadań otwartych w stylu CKE (co daje 1 pkt, a co 2 pkt).
- Osobny plik „Powtórka" zbiera najważniejsze pojęcia, lektury i konteksty, typowe błędy i test „Sprawdź się".

Materiał oryginalny. Podstawa programowa LO i technikum w brzmieniu z 2024 r. (Dz.U. 2024 poz. 1019). Wymagania: I.1.1, I.1.4–I.1.6, I.1.8–I.1.10, I.1.12–I.1.15, II.3.6, III.2.9. Pisownia według zasad od 1.01.2026. Do użytku własnego i pracy z własnymi uczniami.

PIERWSZA ŁAWKA

Poezja po 1945 r. – najważniejsze wiadomości

Teoria w pigułce, wzorcowe odpowiedzi, rozgrzewka

KARTA 1/9

Imię i nazwisko: ..... Data: ..... Wynik: ..... / 12 pkt

PRZYPOMNIJ SOBIE

- **Dwa okresy.** Podstawa programowa dzieli literaturę powojenną na **literaturę lat 1945–1989 (krajową i emigracyjną)** oraz **literaturę po 1989 r.** Tło pierwszego okresu: doświadczenie wojny i Zagłady, władza komunistyczna i cenzura, **socrealizm** narzucony pisarzom w 1949 r. (zjazd Związku Literatów Polskich w Szczecinie) i porzucony po **odwilży 1956 r.** Na emigracji działał paryski Instytut Literacki Jerzego Giedroycia, wydający miesięcznik „Kultura".
- **Tadeusz Różewicz – poezja „po Oświęcimiu".** Filozof Theodor Adorno pisał po wojnie, że tworzenie wierszy po Oświęcimiu jest barbarzyństwem. Różewicz odpowiada na ten kryzys poezją **ogołoconą**: wiersz wolny, bez rymu, bez interpunkcji, prawie bez metafor, słowa proste jak w zeznaniu świadka. W *Ocalonym* (tom *Niepokój*, 1947) mówi dwudziestoczterolatek, dla którego wojna unieważniła pojęcia moralne.
- **Czesław Miłosz – poeta świadek.** W *Campo di Fiori* (1943) zestawia egzekucję Giordana Bruna w Rzymie (1600) z karuzelą przy murze płonącego getta. W *Przedmowie* do tomu *Ocalenie* (1945) pyta, czym jest poezja, która nie ocala narodów ani ludzi. W wierszu *Który skrzywdziłeś* (1950) grozi krzywdzicielowi pamięcią poety. Od 1951 r. na emigracji; **Nagroda Nobla 1980**.
- **Zbigniew Herbert – moralista i klasyk.** Mówi często przez maski: mit, historię, postać **Pana Cogito** (tom *Pan Cogito*, 1974) – zwykłego, myślącego człowieka, przedstawianego z ironią i sympatią. *Przesłanie Pana Cogito* to etyka wierności wartościom mimo klęski; *Potęga smaku* (tom *Raport z Oblężonego Miasta*, 1983) tłumaczy odmowę współpracy z władzą niechęcią do brzydoty jej języka.
- **Wisława Szymborska – poezja pytań i zdziwienia.** Ironia, paradoks, humor, perspektywa „z boku" (kota, kamienia, przedmiotu), filozoficzna refleksja o przypadku i niepowtarzalności istnienia. Wiersze: *Nic dwa razy* (1957), *Pochwała złego o sobie mniemania* (1972), *Kot w pustym mieszkaniu* i *Koniec i początek* (1993). **Nagroda Nobla 1996**.
- **Miron Białoszewski – poezja lingwistyczna i poezja codzienności.** Debiutował dopiero w 1956 r. tomem *Obroty rzeczy* (wiersze z lat 1952–1955 – w czasach socrealizmu nie mogły się ukazać). Opiewa rupiecie i zwykłe czynności (*Szare eminencje zachwytu*, *Ballada o zejściu do sklepu*, *Karuzela z madonnami*). **Lingwizm**: rozbijanie wyrazów, neologizmy, gra brzmieniem, mowa potoczna, zamierzone „błędy". Taka poezja była formą niezależności wobec oficjalnego, ideologicznego języka.
- **Halina Poświatowska (1935–1967) – liryka miłości i śmierci.** Chora na serce od dzieciństwa, pisała o ciele, pragnieniu życia i bliskości śmierci (**eros i tanatos**). Tomy: *Hymn bałwochwalczy* (1958), *Dzień dzisiejszy* (1963), *Oda do rąk* (1966). W wierszu *[jestem Julią]* utożsamia się z bohaterką tragedii Szekspira o kochankach z Werony.

Poeta	Najważniejsza idea	Cechy stylu	Wiersze
Tadeusz Różewicz	kryzys wartości po wojnie, szukanie sensu	wiersz ogołocony, prostota, powtórzenia	*Ocalony*
Czesław Miłosz	obowiązek pamięci i świadectwa	klasyczny ład, dyskursywność, obrazy zestawione	*Campo di Fiori*, *Który skrzywdziłeś*, *Dar*
Zbigniew Herbert	wierność wartościom, godność	maska liryczna, ironia, tryb rozkazujący	*Przesłanie Pana Cogito*, *Potęga smaku*
Wisława Szymborska	zdziwienie światem, niepowtarzalność	ironia, paradoks, pytania, puenta	*Kot w pustym mieszkaniu*, *Koniec i początek*
Miron Białoszewski	piękno zwykłych rzeczy, gra słowem	neologizmy, rozbite słowa, potoczność	*Szare eminencje zachwytu*, *Karuzela z madonnami*
Halina Poświatowska	miłość silniejsza niż lęk przed śmiercią	zmysłowość, bezpośredniość, wiersz wolny	*[jestem Julią]*

PRZYKŁADY Z WYJAŚNIENIEM

Przykład 1. Wyjaśnij, dlaczego Tadeusz Różewicz rezygnuje w *Ocalonym* z rymu i metafory.

Po doświadczeniu wojny ozdobna, „piękna” poezja wydawała mu się kłamstwem wobec cierpienia ofiar. Proste słowa, krótkie wersy i powtórzenia sprawiają, że wiersz brzmi jak zeznanie świadka, a nie jak popis artysty.

Jak myśleć: w pytaniu o formę zawsze łącz **cechę formy** (brak rymu) z **jej funkcją** (wiarygodność świadectwa).

Przykład 2. Rozstrzygnij, czy Pan Cogito z *Przesłania* jest bohaterem, któremu obiecano zwycięstwo. Uzasadnij odpowiedź.

Nie. Podmiot zapowiada adresatowi samotność, drwinę i klęskę, a nie nagrodę. Każe mu jednak iść dalej i dołączyć do przodków – Gilgamesza, Hektora i Rolanda, którzy także ponieśli klęskę. Wartość postawy nie zależy od jej skuteczności.

Za co CKE daje punkt: za poprawne rozstrzygnięcie **i** uzasadnienie odwołujące się do utworu; samo „nie” = 0 pkt.

Przykład 3. Wyjaśnij, jak tytuł *Szare eminencje zachwytu* Mirona Białoszewskiego przekształca znany związek frazeologiczny.

„Szara eminencja” to ktoś wpływowy, kto działa z ukrycia. Białoszewski nazywa tak zwykłe, niepozorne przedmioty kuchenne – to one „z ukrycia” wywołują zachwyt. Przekształcenie frazeologizmu dowartościowuje codzienność i pokazuje, że źródłem poezji może być rzecz pospolita.

Jak myśleć: najpierw podaj znaczenie utrwalone, potem nowe – i powiedz, **po co** je zmieniono.

Przykład 4. Określ, z czyjej perspektywy przedstawiona jest śmierć w wierszu *Kot w pustym mieszkaniu* Wisławy Szymborskiej, i wyjaśnij funkcję tego zabiegu.
Z perspektywy kota, który nie rozumie, że właściciel nie wróci. Czytelnik wie więcej niż zwierzę, więc zwykłe zachowania kota (czekanie, obrażanie się) stają się przejmująco smutne. Szymborska mówi o żałobie bez patosu, a przez to mocniej.
Za co CKE daje punkt: za nazwanie perspektywy **i** wskazanie efektu (niedopowiedzenie, ironia sytuacji, brak patosu).

ZADANIA

Zadanie 1. Przyporządkuj wierszom ich autorów. Wpisz właściwą literę. ___ / 5 pkt

1. *Ocalony*
2. *Przesłanie Pana Cogito*
3. *Kot w pustym mieszkaniu*
4. *Karuzela z madonnami*
5. *Campo di Fiori*

a) Czesław Miłosz
b) Tadeusz Różewicz
c) Miron Białoszewski
d) Zbigniew Herbert
e) Wisława Szymborska

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____

Zadanie 2. Uzupełnij zdania. ___ / 3 pkt

1. Literacką Nagrodę Nobla otrzymali Czesław Miłosz (1980) i Wisława _____ (1996).
2. Tom Zbigniewa Herberta z 1974 r., którego bohaterem jest zwykły, myślący człowiek, nosi tytuł _____.
3. Debiutancki tom Mirona Białoszewskiego z 1956 r. to _____.

Zadanie 3. Która cecha jest typowa dla poezji Tadeusza Różewicza po 1945 r.? Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych. ___ / 1 pkt

A. regularna kompozycja sonetu
B. stylizacja na pieśń ludową z refrenem
C. rezygnacja z rymu, metafory i ozdobności
D. rozbudowana metafora i rym dokładny

Zadanie 4. Oceń prawdziwość zdań. Wpisz P (prawda) albo F (fałsz). ___ / 3 pkt

1. Białoszewski w swoich wierszach tworzy neologizmy i rozbija wyrazy.	**P**	**F**
2. Halina Poświatowska pisała głównie wiersze o przyrodzie ojczystej.	**P**	**F**
3. Socrealizm narzucono pisarzom w Polsce pod koniec lat 40. XX w.	**P**	**F**

PIERWSZA ŁAWKA

Poezja po 1945 r. – ćwiczenia

Ćwiczę umiejętności z działu

KARTA 2/9

Imię i nazwisko: ..... Data: ..... Wynik: ..... / 26 pkt

Zadanie 1. Przeczytaj tekst i wykonaj zadania.

___ / 7 pkt

***Ocalony* Tadeusza Różewicza – omówienie**

Wiersz Tadeusza Różewicza *Ocalony* ukazał się w tomie *Niepokój* (1947). Mówi w nim młody człowiek, który przeżył wojnę. Pierwsze zdanie utworu brzmi: „Mam dwadzieścia cztery lata / ocalałem / prowadzony na rzeź". Określenie „prowadzony na rzeź" przywołuje biblijny obraz baranka prowadzonego na zabicie (Księga Izajasza): ocalenie nie było zasługą, lecz przypadkiem.

W środkowej części podmiot wylicza pary przeciwstawnych pojęć – cnotę i występek, prawdę i kłamstwo, piękno i brzydotę, męstwo i tchórzostwo – i stwierdza, że stały się dla niego pustymi słowami. Widział wozy pełne pomordowanych ludzi i człowieka, który był naraz występny i cnotliwy. Wojna zatarła granice między dobrem a złem.

W zakończeniu podmiot szuka „nauczyciela i mistrza", który przywróciłby mu wzrok, słuch i mowę, na nowo nazwał rzeczy i pojęcia i oddzielił światło od ciemności – jak Bóg w opisie stworzenia świata w Księdze Rodzaju. Wiersz zamyka powtórzona strofa początkowa: mistrz się nie pojawia.

Utwór ma formę **wiersza wolnego**: nie ma rymów ani znaków przestankowych, wersy są krótkie, często jednowyrazowe, pełno w nim powtórzeń i wyliczeń, prawie nie ma metafor.

Omówienie wiersza przygotowane na potrzeby zestawu (utwór chroniony prawem autorskim – bez przedruku).

1.1. Wyjaśnij, co sugeruje określenie „prowadzony na rzeź" o przyczynie ocalenia podmiotu mówiącego.

___ / 1 pkt

1.2. Wyjaśnij, dlaczego pary pojęć moralnych stały się dla podmiotu pustymi słowami.

___ / 2 pkt

1.3. Nazwij zabieg kompozycyjny zastosowany w zakończeniu wiersza i określ jego funkcję.

___ / 2 pkt

Podgląd • Pierwsza Ławka

1.4. Podaj dwie cechy formy wiersza i wyjaśnij, jak łączą się z przekonaniem Różewicza o poezji po wojnie. ___ / 2 pkt

Zadanie 2. Przeczytaj tekst i wykonaj zadania. ___ / 5 pkt

***Przesłanie Pana Cogito* Zbigniewa Herberta – omówienie**

Przesłanie Pana Cogito zamyka tom Zbigniewa Herberta *Pan Cogito* (1974). Pan Cogito to bohater wielu wierszy tego tomu – zwykły, myślący człowiek, często przedstawiany z ironią. W *Przesłaniu* ironia ustępuje powadze: utwór jest monologiem skierowanym do „ty" – kogoś, kto ocalał i musi zdecydować, jak żyć dalej.

Wiersz to ciąg wskazań w trybie rozkazującym: iść dalej mimo osamotnienia, zachować wyprostowaną postawę wśród tych, którzy klęczą, strzec się zarówno niepotrzebnej dumy, jak i oschłości serca, nie przebaczać w imieniu tych, których zdradzono, powtarzać stare opowieści ludzkości. Podmiot przypomina, że ocalenie zobowiązuje: „masz mało czasu trzeba dać świadectwo".

Adresat nie dostanie nagrody – czeka go raczej drwina i poniżenie. Mimo to ma dołączyć do grona przodków: Gilgamesza, Hektora i Rolanda, bohaterów, którzy walczyli do końca, choć przegrali albo stracili najbliższych. Wiersz kończą dwa krótkie wezwania pisane wielką literą: „Bądź wierny Idź".

Omówienie wiersza przygotowane na potrzeby zestawu (utwór chroniony prawem autorskim – bez przedruku).

2.1. Wyjaśnij, dlaczego podmiot przywołuje Gilgamesza, Hektora i Rolanda. ___ / 2 pkt

2.2. Nazwij formę gramatyczną, która dominuje w wierszu, i określ jej funkcję. ___ / 2 pkt

2.3. Wyjaśnij, co w świetle wiersza znaczy wezwanie „Bądź wierny". ___ / 1 pkt

PIERWSZA ŁAWKA

Kartkówka 1: Różewicz, Miłosz, Herbert – grupa A

KARTA 4/9

15 minut · 8 pkt

Imię i nazwisko: ..... Data: ..... Wynik: ..... / 8 pkt

Zadanie 1. Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.
W zakończeniu wiersza *Ocalony* podmiot mówiący ___ / 1 pkt

A. szuka nauczyciela, który nazwie na nowo rzeczy i pojęcia.

B. wzywa rówieśników do walki z najeźdźcą.

C. wspomina szczęśliwe dzieciństwo sprzed wojny.

D. dziękuje Bogu za to, że przeżył wojnę.

Zadanie 2. Oceń prawdziwość zdań. Wpisz P (prawda) albo F (fałsz). ___ / 3 pkt

1. Czesław Miłosz otrzymał Nagrodę Nobla w 1980 r.	**P**	**F**
2. *Campo di Fiori* powstał po zakończeniu wojny, w 1950 r.	**P**	**F**
3. W *Campo di Fiori* przywołana jest egzekucja Giordana Bruna.	**P**	**F**

Zadanie 3. Wyjaśnij, jaką funkcję pełni klamra kompozycyjna w wierszu *Ocalony*. ___ / 2 pkt

Zadanie 4. Wyjaśnij, jakie zadanie poezji wskazuje Miłosz w pytaniu z *Przedmowy*: czym jest poezja, która nie ocala narodów ani ludzi? ___ / 2 pkt

Podgląd • Pierwsza Ławka

Sprawdzian: Poezja po 1945 r. – grupa A

45 minut · 27 pkt

KARTA 8/9

Imię i nazwisko: ..... Data: ..... Wynik: ..... / 27 pkt

Zadanie 1. Przeczytaj tekst i wykonaj zadania.

___ / 3 pkt

***Który skrzywdziłeś* Czesława Miłosza – omówienie**

Wiersz Czesława Miłosza *Który skrzywdziłeś* powstał w 1950 r. Podmiot zwraca się bezpośrednio do człowieka, który ma władzę i skrzywdził zwykłego człowieka, a potem śmiał się z tej krzywdy. Krzywdziciel trzyma przy sobie błaznów, którzy zacierają granicę dobra i zła, inni kłaniają mu się i przypisują mu mądrość – czuje się więc bezpieczny.

Podmiot odbiera mu to poczucie: „Nie bądź bezpieczny. Poeta pamięta." Zapowiada, że czyny i słowa władcy zostaną spisane, a zabicie poety nic nie da, bo narodzi się następny. Wiersz jest rymowany, ma regularny rytm i kończy się groźnym obrazem zimowego świtu i sznura na gałęzi.

W 1980 r. fragment wiersza umieszczono na Pomniku Poległych Stoczniowców w Gdańsku, upamiętniającym robotników zabitych w grudniu 1970 r.

Omówienie wiersza przygotowane na potrzeby zestawu (utwór chroniony prawem autorskim – bez przedruku).

1.1. Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Podmiot mówiący zwraca się w wierszu do

___ / 1 pkt

A. człowieka mającego władzę, który krzywdzi słabszych.

B. czytelnika szukającego w poezji pocieszenia.

C. poety, który zapomniał o swoim zadaniu.

D. prostego człowieka skrzywdzonego przez władcę.

1.2. Wyjaśnij, dlaczego fragment tego wiersza umieszczono w 1980 r. na pomniku ofiar grudnia 1970 r.

___ / 2 pkt

Zadanie 2. Przyporządkuj utworom tomy, w których się ukazały. Wpisz właściwą literę.

___ / 4 pkt

1. *Ocalony*
2. *Przesłanie Pana Cogito*
3. *Kot w pustym mieszkaniu*
4. *Szare eminencje zachwytu*

a) *Obroty rzeczy*

b) *Niepokój*

c) *Koniec i początek*

d) *Pan Cogito*

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____

Podgląd • Pierwsza Ławka

CO JESZCZE JEST W ŚRODKU

Poezja po 1945 r. – kartkówki, sprawdzian, powtórka – język polski, kl. 4 LO (zakres podstawowy)

Podgląd pokazał 9 z 29 stron. Pełna wersja: 29 stron A4, PDF do druku i DOCX do edycji.

- Karta 1: Poezja po 1945 r. – najważniejsze wiadomości – 4 zadania, 12 pkt
- Karta 2: Poezja po 1945 r. – ćwiczenia – 6 zadań, 26 pkt
- Karta 3: Poezja po 1945 r. – zadania typu maturalnego – 6 zadań, 12 pkt
- Karta 4: Kartkówka 1: Różewicz, Miłosz, Herbert – grupa A – 4 zadania, 8 pkt
- Karta 5: Kartkówka 1: Różewicz, Miłosz, Herbert – grupa B – 4 zadania, 8 pkt
- Karta 6: Kartkówka 2: Szymborska, Białoszewski, Poświatowska – grupa A – 4 zadania, 8 pkt
- Karta 7: Kartkówka 2: Szymborska, Białoszewski, Poświatowska – grupa B – 4 zadania, 8 pkt
- Karta 8: Sprawdzian: Poezja po 1945 r. – grupa A – 7 zadań, 27 pkt
- Karta 9: Sprawdzian: Poezja po 1945 r. – grupa B – 7 zadań, 27 pkt Karta 1 przypomina najważniejsze wiadomości i pokazuje wzorcowe odpowiedzi z komentarzem.

Kup pełną wersję – plik od razu na e-mail
pierwszalawka.pl/material/polski-liceum-klasa-4-dzial-01-poezja-po-1945-r